

A VMF 30 évi szívós építkezése intézmény után kiált

Beszélgetés Raj Rozália és Nagy István alapítókkal, ennek az „építménynek” az oszlopartóival

Tudatosítani felbecsülhetetlen értékeinket címmel még 1993-ban készítettem interjút a Magyar Szóban Raj Rozáliával és Nagy Istvánnal abból az alkalomból, hogy a budapesti Néprajzi Múzeum 40. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatán 270 pályamunka közül mindössze hatot kísért videófilm is, ebből kettő az övék volt, s mindkettő első díjban részesült. Részlet az interjúból:

„[...] **Miért volt ritka a videós feldolgozás?**
– A magyar nyelvterületen még igen ritkaságszámba megy – mondja Nagy István – , valószínűleg azért, mert a néprajzosok idegenkednek a technika kezelésétől, és sok az utómunkálat is, csak a fiatalok merészkednek erre.

Videótáborról már hallottam, de néprajzi videótábort szervez-e valaki?

– Hallottam már kezdeményezésekről, Budapest mellett a Gulyás fivérek vállalkozásáról, de az amatőr néprajzosokkal való foglalkozás ezen a téren még gyerekcipőben jár. A hivatásos szakemberek az egyetemi képzés ideje alatt tanulnak a film szerepéről a néprajzban, de hogy a videó mennyire van jelen, nem tudom. Nagy szerencsénk, hogy ez nekünk megadatott. A doroszlói kegyhelyről készült filmnél a K23-ból Antun Milodanović, a tisztaszobákról készült anyag vágásában pedig a Lifka Sándor Stúdióból Siflis Zoltán sokat segített.

Raj Rozáliát kérem meg, hogy ismertesse gyűjtőmunkájukat, e két dolgozat szakmai részét.

– 1990 óta rendszeresen kijártunk Doroszlóra, hogy felkutassuk a még meglehető tisztaszobákat. A videófilmek 10-et mutatnak be, de nem sok, még egy-két maradt felderítetlen. A csaknem 100 oldalnyi anyagban a leíráson kívül kö-

zöljük megfigyeléseinket a funkcióval, használatban kapcsolatban, szóbeli hagyományt is felkutatunk, külön fejezet szól a textíliák díszítési technikájáról, néhány slingeléses mintával kiegészítve. A szöveget számos melléklet, fénykép, térkép, lakásbelsők berendezésének alaprajza, metszete, a ház elhelyezkedése a telken stb. egészíti ki.

A doroszlói kegyhely kialakulását megelőzően már a XIII. században említik, a XVI. században Szentkút néven szerepel, a forrás pedig a XVIII. századtól búcsújáró hely. Felhasználtuk a szabadkai püspöki levéltár dokumentumait, a doroszlói plébániahivatal irattárát, s mellékeljük György János doroszlói plébános jóvoltából a Szentkúti naplót teljes terjedelmében. A kegyhely búcsúját pedig a videófilmen úgy dolgoztuk fel, hogy végigkísértük az 1992-es búcsú teljes folyamatát, részleteket adunk a magyar, a horvát, a német és a szlovák misékből, Mária-énekekből, interjúkat készítettünk a búcsúsokkal.

[...] többszörös felelősséget és kötelezettséget érez, hogy innen Szabadkáról mentse, ami még menthető?

– Így van. Én Doroszlóra hazajárok. A télen az általános iskolások számára hímzőtanfolyamot szerveztünk, mert az elkövetkező generációnak úgy kell átmenteni a hagyományokat, hogy hasznosítani is tudja. [...]

Nagy István néptáncoktató kezdeményezésére 1995-ben Topolyán alakult meg a Vajdasági Magyar Folklórközpont, de úgy vélem, hogy a fentiekben idézett közös néprajzi videófilmek és kutatómunkátok volt ennek a civil szerveződésnek a csírája. (Ezúttal a tegeződésre a sokévi újságírói munkám révén kialakult kapcsolat jogsít fel.)

Az ősszel megtisztelő meghívásokra részt vehettem a VMF fennállásának három évtizedes jubileumát megünneplő rendezvényen, amelyet az itthoni és néhány magyarországi szakmabelin – és természetesen a lelkes tagságon és néhány újságírórn – kívül nemigen tisztelt meg a délvidéki magyarság politikuma és értelmisége.

Most több mint 30 év után az eltelt három évtizednyi szakmai munkásságukról faggatom a szerzőpárost, akiknek életútjuk is közös lett mára. Válaszaikat is együtt fogalmazták meg, mondván: „Tulajdonképpen mi mindent együtt csinálunk, együtt döntünk, ezért nem is lehet tevékenységünket személy szerint szétválasztani. A VMF elnökségének is a közös tervünket prezentáljuk, bár a szakmai területünkből merítve adja mindig egyikünk vagy másikunk az ötletét a munkához.”

Azt is tudni kell róluk, hogy nem ez volt a megélhetési forrásuk, munkaviszonyon kívül végezték három évtizeden át – és még nyugdíjasokként ma is – pályázatok útján sokrétű tevékenységüket. Munkájuk a székház kiépítésétől kezdve a folklórközpont műhelyeinek kialakításán, felszerelésén, az állandó néprajzi múzeumi kiállítás, szakkönyvtár, videótár megalapításán át a szakmai továbbképzések, táncházak és táborok szervezéséig terjedt. Ezenkívül tájházi, múzeumi kapcsolatokat is kiépítettek... Felsorolni is sok.

Visszatérve a kezdetekhez: a doroszlói búcsúról és a tisztaszobákról szóló, a budapesti Néprajzi Múzeum pályázatán két első díjat nyert videófilmeket itthon milyen visszhangra talált?

– A vajdasági szintű téli hímző és hagyományőrző gyermektáborok idején napi programjainkba bevontuk a helyi időseket is. A számos egyéb tartalom mellett az akkor még létező tisztaszobákat is felkutattuk és meglátogattuk. Magunk is meglepődtünk, hogy szép számban léteztek még megbontatlanul, ám a tulajdonosok elmondása szerint jövőjük bizonytalannak mutatkozott. Ekkor döntöttük el, hogy Doroszlón egy tájházat hozunk létre. Ez a tervünk megvalósult. Az idén 25 éves a tájház, és több mint tízezer látogatót vonzott eddig a faluba.

A doroszlói tisztaszoba és menyecskeöltöztetés videóanyagából született az első kisfilmünk. Ez iránt nemigen mutatkozott érdeklődés... Ezt követte még 18 videófilm (néhány szerb nyelvű fordításban is), melyek jugoszláviai (Omoljica – a falusi élet témájára készült amatőr videófilmek nemzetközi fesztiválja, a „Žisel”; a belgrádi Néprajzi Múzeum néprajzi filmfesztiválja; Kučevo: FESTEFA – néprajzi tévéfilmfesztivál; az Aleksinacban 1995-ben megrendezett első országos videófilm-fesztivál stb.) és magyar megmérettetéseken (Siófok; Szeged – Móra Ferenc Múzeum; Pécs; Pápa; budapesti Néprajzi Múzeum: VIII. Nemzetközi Népművészeti Filmszemle, Sztána, Erdélyben) szerepeltek. Több első, illetve egyéb helyezést és egy „Ezüst Pásztor” díjat (Kučevo) érdemelt ki kisfilmjeink. Legutóbbi munkánk *Ahogy illik...* címmel 2018-ban a budapesti Magyar Művészeti Akadémia támogatásával készült.

Dokumentumjellegű videófilmjeinkkel a magyar népi kultúra megismertetése, tudatosítása, népszerűsítése céljából számos hazai közöségben és oktatási intézményben mutatkoztunk be.

A doroszlói középkori eredetű Mária-kegyhely, a Szentkút, illetve annak Kisboldogasszony-napi búcsújának dokumentálása, a *Hazahív a harangszó* c. (1993) volt a második közös videófilmünk. Megjelent a *Bajkúti Szűz Mária, könyörögj éretünk!* c. kiadványunk is (1993), amely a búcsú két napjának (szept. 7–8.) eseményeit írja le. Közben szaporodott a terepen gyűjtött írott, fotó- és videóanyag a doroszlói igen látványos, minőségben rangos női viseletre vonatkozóan is (lyoni selymek, brokátok, bársonyok...). Az archív fotógyűjteményt (ma 3000 darabra tehető) is igen fontosnak tartottuk, mint ahogyan a tisztaszobák berendezését és kézi hímzéssel díszített, pazar „slingútt” textíliáinak és azok készítési módjának, előnyomásának bemutatását szolgáló eszközök (sablonrajzok, nyomódúcok) felkutatását és dokumentálását is. Az említett rendszerezett anyaggal vettünk részt és érdemeltünk I. helyezést a budapesti Néprajzi Múzeum pályázatán. Az ottani véleményezés javasolta az anyag kiadását, így született meg a *Doroszlói népi textíliák* c. könyvünk 2001-ben. Doroszlón és a Szabadkai

Városi Könyvtárban került bemutatásra. Egyéb itthoni érdeklődés a későbbiekben a Vajdasági Magyar Folklórközpont létrehozásával mutatkozott meg, és a kiadvány is ekkor bizonyult hasznos segédeszköznek.

Miként találtak egymásra ti ketten abban a misszióban, hogy tudatosítani kell a népművészeti értékeinket?

– 1991-ben a ma már nem létező Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság – amelynek tagjai voltunk – egyik összejövetelén szólított meg engem Nagy István, a doroszlói néptáncos kapcsolatokban tett fel kérdéseket. Ő akkor a pécsi C kategóriás képzés után a budapesti B kategóriás néptáncoktatói képzésre járt, és a diplomamunkájához keresett hazai anyagot. A beszélgetésből barátság és szakmai együttműködés született azzal a céllal, hogy szolgáljuk szülőföldünkön a magyar népművészetet. Az azonos érdeklődés adta az ötletek sorozatát a munkához, az olyan feladatok elvégzéséhez, amelyekre addig nem akadt vállalkozó. Ugyanakkor az idő tette a magáét, és a közösségekben a korábbi összetartó erő egyre gyengült, vele együtt a hagyományok és azok tisztelete is. Ezt magam is tapasztaltam Doroszlón, amikor családommal Szabadkáról szinte heti gyakorisággal utaztunk a szülőkhöz, HAZA! Ami ott korábban természetes volt, annak eltűnése sem jelentett az ott élők számára akkor még nagyobb gondot. Egyszerűen tudomásul véve mondták például: „No, elment a kontyránculó Maris néni is, elvitte a tudományát is!” Ezért magam is próbálkoztam a lejegyzésekkel, minden tapasztalat nélkül... István néprajzi tanulmányai hívták fel a figyelmemet a terepi gyűjtés, a hiteles anyag több módon történő (írott lejegyzés, fotó és videó) dokumentálásának fontosságára, mondván: „Addig kell kérdezni, amíg van kitől.” A nyugat-bácskai három hagyományőrző közösségben, elsősorban Doroszlón kezdtük meg a gyűjtőmunkánkat – az említett komplex módon. Aztán jött az 1990-es évek háborúja, és István megjárta a vukovári, eszéki stb. szörnyűségek poklát, én pedig elvesztettem a vejemet...

Majd kezdetben a JMMT tagjaiként, 1995-től pedig az István ötlete nyomán és kezdeményezésére létrehozott Vajdasági Magyar Folklórközpont alapító tagjaiként szerveztük meg vidéken

az első gyermektáborokat is (1993–1998). Az első doroszlói tábor témája a kézbe való „slingútt zsebkendő” volt. Az elkészült munkákból kiállítást rendeztünk Doroszlón az iskolában. Napilapunk, a Magyar Szó adott hírt erről, így a szabadkai múzeum akkori igazgatója, Mikuska Milka meghívására került bemutatásra párhuzamosan az eredeti és a gyermekek által készített darabokból egy tárlat a múzeumban is.

A folklórközpont sokrétű tevékenysége nagy lendülettel elindult, majd néhány éven belül sikerült pályázat útján, az Illyés és az Apáczai Alapítvány révén székházat, otthont teremtenetek. Rózsa, Budapesten (felsőfokú) hímző- és viseletkészítő-szakoktatói képesítést szereztél. A három évtized alatt nemcsak sok-sok tanfolyamot, tábort vezetél, hanem gyűjtőmunkát is végeztetek hagyományőrző közösségeinkben: az al-dunai székelyeknél (Hertelendyfalva, Székelykeve, Sándoregyháza), a Sárközből származó doroszlóiak és gombosiak, valamint a Nyitra mentéről eredeztethető bácskertesiek között. Ezenkívül a honfoglalás kori szlavóniai Kórógy, Haraszi és Szentlászló néprajzgyűjtőmunkájának szakmai támogatásában is részt vetettek. Munkásságotok küldetése, hogy hitelesen felmutassátok és tudatosítsátok: a magyarság népművészetének autentikus része a délvidéki, hiszen az említett magyar tájegységekről őseink által idehozott hímző-, szőttés- és fazekaskultúra örökösei. Sikert-e megmenteni minden kincset és ezeket a felbecsülhetetlen értékeket behozni a köztudatba?

– Kettőnk folyamatos, vajdasági szintű gyűjtőmunkájának tapasztalata, István pécsi és pesti tanulmányaiból származó tudása megragadott. István egyik volt tanáránál, Borbély Jolánnál érdeklődött a budapesti tanulmányaimnak lehetőségére iránt, ő pedig készséggel ajánlotta fel a segítségét. Így esett a döntésünk a Petrás Anna vezette, kezdetben a Budapesti Művelődési Központ berkein belül működő, majd önálló intézménnyé alakult Felsőfokú Népi Játék és Kismesterség Szakoktató Képzőre – a kézi és gépi hímző szakon szakoktatói képesítést szereztem, és a népviselet-készítő szakot fejeztem be. Ist-

ván a munkahelyi, családi kötelezettségek és a folyamatos párhuzamos terepi munka mellett mint C és B kategóriás néptáncoktató felismerve egy olyan szervezet létrehozásának szükségességét, mely magas szintű képzést biztosít a hazai és az egyetemes magyar népi kultúra iránt érdeklődők számára, ITTHON!

A VMF létrehozását többéves előkészület előzte meg, a hazai népi kultúra művelőinek bevonása, hosszú távú programterv kidolgozása. Sajnos akadályokba is ütközött (pl.: az elnökséget vállaló személy nem jelent meg az alakuló közgyűlésen...). De végül is a Topolyán megtartott alakuló gyűlésen létrejött a Vajdasági Magyar Folklórközpont (VMF) független, önálló, nonprofit egyesület, a szervezetet 1995. szeptember 2-án jegyezték be az alapszabályban meghatározott feladatokkal és célkitűzésekkel.

Még a megalakulás évében István kezdeményezésére és tanfolyamvezetésével a VMF Topolyán beindította vidékünkön az első néptáncanfolyamot (C. kat.) magyarországi előadók közreműködésével. A résztvevők között voltak, akik tovább kívántak tanulni. Számukra ezek a néhány évig tartó előkészítő tanfolyamok esélyt adtak arra, hogy sikeres felvételi vizsgát tegyenek a budapesti Magyar Táncművészeti Főiskolán. Az érdeklődők közül többen oklevelet szereztek, s mára ők vidékünk legkiválóbb néptáncgyűjtéseinek vezetői, együttesek oktatói! Néptáncanfolyamot szervezett a VMF Újvidéken is pedagógusok számára, Temerinben pedig stílusgyakorlatot néptáncosoknak.

Műhelyek és felszerelés hiányában 1995-ben kezdeményezésemre a VMF-ben népi hímző tanfolyam indult. Meglepően nagy érdeklődés kísérte a 120 óra alapképzést (I. év) és a 120 óra emelt szintű oktatást (II. év) – a néptáncoktatás tapasztalataira alapozva elméleti és gyakorlati előadások voltak, szakáganként más-más tájegységről hívtunk gyakorlati oktatót. Szabadkán kívül Újvidéken és Nagybecskerekén is folyt hímzőoktatás. 2005-ben Budapesten, az Országos Népművészeti Kiállításon hímzőink csoportos pályázóként a legrangosabb elismerésben, Gránátalma díjban részesültek! 1996-ban Maradékon népzenei nyári tábort, 2001-től a fafaragóknak több szakmai összejevetelt és tábort, 2002 és 2003-ban Doroslón gyékénykötő táborokat,

2003-ban Gomboson és Magyarittabén Hézső Zsolt és Flaman István vezetésével gyermekek számára citeraoktatást szervezett a VMF.

2003-ban többéves pályázás után sikerült szövőszekeket és más szükséges eszközöket is vásárolni a munkához. Ekkor indítottuk a rongy-, gyapjú- és vászonszövő tanfolyamunkat (kézi szövés). Ezek a tapasztalatok, oktatási formák szolgáltak mintaként 2006-ban a fazekastanfolyam beindításához is, miután a VMF biztosította műhelyében a korongokat és az összes egyéb szükséges eszközt. Az első öt évben magyarországi szakemberek vezették az alapképzést is – ezt követően hazai kinevelt oktatóink folytatták. Tanfolyamainkon közel 600-an vettek részt Vajdaság 45 helységéből, magyarországi és hazai elméleti és gyakorlati oktatók bevonásával.

Szakáganként *Stúdiófoglalkozás* elnevezéssel szerveztünk továbbképző egy-két napos összejeveteleket Vajdaság-szerte, ugyancsak magyarországi elismert szakemberek meghívásával. Nyári táboraink folyamatosak voltak, különböző helyszíneken (Adahatár, Bajsa, Szabadka) tartottuk, ahol elsőéves hallgatóink vizsgáltak, tanúsítványt szerezhettek, és ezzel jogot a II. évre való beiratkozáshoz. A II. év végi záróvizsga után is tanúsítvány igazolta az emelt szintű oktatáson való részvételt. A tagság és az érdeklődők számára szakmai tanulmányutakat is szerveztünk a magyar tájegységek múzeumainak és tájházainak meglátogatására. Számos tagunk vett részt jó kapcsolataink révén magyarországi nyári táborokban díjmentesen, sok éven keresztül. A VMF-ből többen jelen voltunk a Kárpát-medence magyar nyelvterületein rendezett szakmai összejeveteleken, ketten Istvánnal pedig az önkéntes néprajzi gyűjtők szakmai képzésein. Mindez azt eredményezte, hogy folyamatossá vált a Polák Margit nevét viselő hímzéspályázat és kiállítás, valamint a Lánchenger szöttepályázat és kiállítás (évenként váltakozva), s elmondhatom, hogy így pozitív változást értünk el a délvidéki magyarság kézművesmozgalmában!

István ehhez a kérdéshez még nyomatékosan azt hangsúlyozza: „Vannak kincsek/népi értékek, melyek megmentésre várnak, de néhányat sikerült nekünk is felszínre hozni! A köztudatba annyit sikerült behozni, amennyi teret és támogatást

kaptunk (lehet, hogy ennél többet is...!) Amennyiben több elismerés és támogatás jutott volna a VMF-nek, jóval többet tudtunk volna nyújtani a délvidéki magyarságnak!”

Istvánnak néptáncoktatóként a legfőbb törekvése a tiszta forrásból való merítés. Ezt szolgálta a néptáncképzés minőségének emelése, a néptáncgyűttesek számára szervezett minősítők (mint például a Silladri – Vajdasági Magyar Kamara Néptáncfesztivál), továbbá a fiatal érdeklődők szakmai fejlődésének biztosítása, a kapcsolatépítés és -tartás többek közt a budapesti Martin György Néptáncszövetséggel, valamint a táncházmozgalom magyarországi mintára történő meghonosítása. Mára beérett-e ennek a munkának a gyümölcse, miben látod a három évtizedes fejlődést?

– 1995 tavaszán indítottuk el Topolyán a C kategóriás néptáncoktatói képzést (amely a budapesti Magyar Művelődési Intézet hatáskörébe tartozott, és annak felügyelete alatt zajlott), ez kétéves volt, havi rendszerességgel hétvégén; sok-sok elméleti és gyakorlati tantárggyal. Ekkortájt született meg Magyarországon a néptáncgyűttesek új minősítési rendszere. 1995 őszén a Martin György Néptáncszövetség tanácskozáson jómagam már a VMF képviselőjeként voltam jelen, és kértem a szervezőt, hogy a kétévente megtartott minősítő köztes éveiben legyen egy a határon túl, azaz a Vajdaságban is. Elmondtam, hogy a mi szervezetünk ezt meg szeretné rendezni. Kérésünk megértő fülekre talált, és azóta is (1997-től), immár majd három évtizede az érdekelték nagy örömeire sikeresen megvalósul tájunkon a minősítő a VMF szervezésében, társszervezővel. E fenti két esemény egymásra épüléséből a hazai magyar néptáncmozgalom eddig a lehető legtöbbet profitált! Ez a nagyközönség számára úgy jelenik meg, hogy a Gyöngyösbokréta rendezvényen is a kilencvenes évek végétől folyamatosan egyre jobb produkciókat ad elő egyre több együttes. Az pedig, hogy a kinézetük is folyamatosan javul, annak (is) köszönhető, hogy szervezetünk alapító tagja, Raj Rozália 2002 óta viseletszakértőként tagja a fesztivál szakbizottságának. Az elmúlt negyed évszázad (25 év) a fent említetteknek (is)

köszönhetően a legintenzívebb szakmai fejlődés időszakát jelentette az 1936-ban Gomboson megrendezett első Gyöngyösbokréta óta! A színpadi néptánc mellett próbáltuk a közösségeknek, a szórakozásnak a formáját is előremozdítani a táncháztalálkozó(k) megszervezésével. 1995-ben Topolya, majd Bácsfeketehegy helyszínnel; és utána több éven át Csóka volt a házigazda (Vas Tibor főszerzővel az élen). Majd az ezredforduló után Újvidékre tevődött át: Kiss Zsélykó – Zsiga és nagyszerű csapata szervezi a VMF felkérésére/megbízására a táncháztalálkozót, amely már a népművészeti kirakodóvásárral is gazdagodik! E rendezvényhez kapcsolódik, hogy két magnókazetta és két CD-lemez is megjelent, ami ugyebár a hazai népzenei mozgalmat szolgálta, mozdította előre! Emellett 4 alkalommal az al-dunai székelyeinknél, Pancsován kamara néptáncfesztivált is szerveztünk. Ez is jó volt, de sajnos megelőzte a korát – ugyanis ennek az ideje majd csak mostanában érkezik el, amikor is az itteni magyarság nagyméretű megfogyatkozása miatt néptáncgyűtteseink száma és létszáma is megcsappan (sajnos!). Együtteseink hazai néptáncanyaggal nem foglalkoztak egészen addig, amíg szervezetünk unszolására és a magyarországi zsűritagok, barátaink „rábészülésére” ez a kezdeményezés a topolyai Cirkalom táncgyűttesnél megértésre nem talált. Maximális segítséget nyújtottunk számukra számos területen, hogy egy doroszlói összeállítás létrejöjjön. Ehhez táncanyag, ének, zene, hagyományismeret, dramaturgia, viselet, mind-mind kellett, és természetesen a csoport és annak két kiváló vezetője. Rövidre fogva a szót, ennek a legnagyobb eredménye az lett, hogy a pesti Fölshallott a páva rendezvénysorozat döntőjét 2014 tavaszán a doroszlói összeállítással nyerte meg a Cirkalom táncgyűttes, amit a világ magyarsága élőben nézhetett a Duna Televízió jóvoltából (https://www.youtube.com/watch?v=jKxLtAwMHlc&list=RDjKxLtAwMHlc&start_radio=1).

Így nemcsak a Kárpát-medence magyarsága, hanem a világ magyarsága is megismerhette Doroszlót is! Ebben kettőnknek és a VMF-nek is volt némi része... A fentiekén túl a viselettel kapcsolatos indirekt és direkt képzéseink és az újonnan létrehozott viseletgyűjtemény (Nyugat-Bácska hagyomány-

őrző közösségei: Gombos, Doroszló, Bácskertes egykori öltözeti elemei) a VMF-ben is a szakmát szolgálja (főleg a jövőben mindinkább). Ugyanakkor a felnövekvő nemzedék számára is igen fontos! Tapasztalatunk szerint valamennyi érdeklődő számára nagyszerű élmény a szakmai tárlatvezetés e viseletkollektív megtekintése során. Ezen egyedülálló gyűjtemény természetesen a néptáncmozgalmat is szolgálja. A fontossága is majd csak a jövőben fog megmutatkozni – hiszen az értéket mutató, felvásárolható darabok száma is rohamosan fogyatkozik (úgy is mondhatnánk: tűnik el). A múzeumokban található elenyésző számú mintapéldány is nehezen hozzáférhető, gyakran szakmai útmutató nélkül, a VMF gyűjteményében lévő anyaghoz képest.

És akkor itt fontos megjegyezni, hogy a 30 év alatt csakis nyertes pályázatok révén működött a szervezet, egyetlen fizetett alkalmazott nélkül! A némi hazai támogatásokon kívül az anyaországi volt a legnagyobb. Ezek közül is a most aktuális két támogatót emelném ki (a többi a szervezet honlapján látható/olvasható: www.vmf.org.rs): Bethlen Gábor Alap és a Csoóri Sándor Alap.

Nagy István neve elválaszthatatlan a dokumentálástól – videókon, fotókon és más hordozókon megörökíteni népi kincseinket, beszerezni az újabb technikákat. Mire vagy a legbüszkébb a sokféle feladatvállalásod közül?

– A kezdetektől a mai napig az az elvem, hogy a tiszta forrásból merítsünk, ezen munkálkodjunk – nem újrafestett, „kölcsonvett” ötletekkel kell dicsekedni! Sajnos a kezdetektől egészen a mai napig ellenszélben kell dolgoznunk! Sokkal többet tehattünk volna a hazai magyar népművészeti mozgalomért, ha nem gáncsoskodnak „jóakaróink”. Összességében úgy gondolom, hogy a hazai néprajzi kincsnek (egy részének) a feltárása és annak mai használatba állítása az egyik eredményünk, és az, hogy hozzájárultunk ahhoz, hogy ténylegesen részesei lettünk a Kárpát-medence népművészeti mozgalmának.

A székház fölépítése, tereinek belakása, különféle műhelyek felszerelése, a folklórközpont élettél való megtöltése mellett a másik hatalmas előrelépés volt egy állandó ki-

állítótér, gyűjtemény kialakítása. Erre méltán lehet büszke Raj Rozália. Ennek bemutatására kérlek. Jelentőségét miben látod?

– Székházunk megvásárlása előtt Siflis Zoltánnak, Szabadka község művelődési titkárának köszönhetően kapott díjmentes használatra egy irodahelyiséget Szabadka városától a VMF. Istvánnal kettőnk ismertsége által műhelyeinket a város különböző pontjain tudtuk berendezni (hímzők: Nušić u., szövők: az elektrotechnikai főiskola pincéje és tanterme, fazekasok: az Ivan Sarić Műszaki Iskola egyik terme). A magasabb szintű képzés biztosítása érdekében volt szükség elsősorban egy székházra. Többéves pályázással ez 2006-ban valósult meg az Illyés és az Apáczai Közalapítvány támogatásával. Így végre egy helyen tudtuk kialakítani oktatási segédeszközökkel felszerelt előadótermeinket és műhelyeinket. Folyamatos kézművesképzéseink 1995–2019 között folytak. 2023-ban és 2024-ben sikerült ugyan gépi hímző tanfolyamot indítanunk, viszont igen kis létszámú hallgatóval. 2017-ben, amikor a zentai VMMI-ben a kultúra napján kihirdették a Hagyományok Háza Hálózat – Vajdaság szerveződését, tudtuk, hogy ez egyben a VMF leépítését is jelenti! Annál is inkább, mert pár évvel korábban igen meglepett minket a döntés, miszerint a VMF által 1995–2010 között életben tartott nagyrendezvény, a Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár vajdasági eseményét Zentán a VMMI szervezi... Az akkori igazgatóhelyettessel tárgyalunk is erről, hogy legyünk társszervezők, azonban erre nem volt fogadókészség... Sehol sem hangzott el az sem eddig, hogy sok évvel ezelőtt István volt a kezdeményezője a Hagyományok Háza igazgatójához folyamodva annak, hogy a határon túli területeken, a CMH irodákhoz hasonlóan jöjjenek létre a Hagyományok Háza határon túli pontjai/intézményei, és ehhez felajánlottuk közreműködésünket is. Az ennek kapcsán általunk kért beszélgetésre sajnos sosem került sor...! A VMF léte mégis számos további tervünk megvalósítására adott lehetőséget. A fentiekből fakadóan már nem láttuk értelmét folytatni a képzések szervezését, viszont a műhelyeinkben szerzett tudásra építkezve kinevelődött egy olyan új kézműveskorosztály, amely képes lett magas szakmai szinten gyártani kézműves termékeket! Így szövő népi iparművészünk alapanyagot gyárt

színpadi fellépéshez (hazai, magyarországi és erdélyi csoportok számára), mások hímzéssel készült, sajátos díszítésű ingekkel segítettek a néptáncosoknak. Istvánnal több együttes öltöztetésének kivitelezését terveztük és szerveztük meg... Ez is egyik pontja volt a VMF hosszú távú programtervének. Hogy a vidékünkön (talán az országban?) a népművészet területén még meglévő számos fehér folt egyikét sikerült eltüntetni, azt a Csoóri Sándor Alap pályázati támogatásának köszönhetjük! Ezáltal sikerült a VMF székház közel 100 m² területű padlásterét Népi Iparművészeti Gyűjtemény elnevezéssel egy állandó múzeumi tárlatnak szentelni, amely a lehetőségekhez mérten folyamatosan gyarapszik. Mára közel félezer nyilvánított tárgyban gyönyörködhet a látogató. Hasonló módon jött létre, ugyancsak a Csoóri Sándor Alap támogatásának köszönhetően, a Nyugat-Bácska három hagyományőrző közössége (Doroszló, Gombos, Bácskertes) magyar lakosságának egykori öltözetlemeit tartalmazó viseletgyűjtemény is – számos céllal! A gyűjtemény több mint 300 eredeti darabot tartalmaz, és szeretnénk gyarapítani. Mindkét esetben bebizonyosodott a létjogosultság! Jelentőségük elsősorban létrejöttük. Korábban nem létező lehetőségeket biztosítottunk az érdeklődők számára. Már nem csupán szakkönyvtárunkban jelennek meg fiatalok, pl. kutatómunkához anyagot gyűjtve, hanem tárlataink is a hazai magyarság ügyét szolgálják!

A 2024 és 2029 közötti időszakra vonatkozó délvidéki magyar kulturális stratégiából idézek: „A néprajz, a népi kultúra nemzeti identitásunk alapköve. [...] Vajdaság területén napjainkban nem létezik magyar nyelven néprajzoktatás.” E két megállapítás között nagy ellentmondás feszül. Mit kellene tenni az oktatás terén – az óvodától az egyetemig –, hogy a magyarságunk megmaradása szempontjából lényeges népi kultúra valóban betöltse társadalmi szerepét?

R. R.: A korábbi néprajzoktatás az egyetemen szinte eltűnt. Korábban sem esett ott sok szó a kézművességről és a viseletről. Az oktatásban megjelent újtási tendencia fiataljaink gondolkodását már nemigen irányítja a hitelesség és ha-

gyományhűség felé. Felváltotta az antropológia, mely merőben más irány.

Másik dolog: irodalomoktatásban, zenei képzésben a gyermek/ fiatal az óvodától a felsőoktatásig részesülhet, részben a néptáncképzés is jelen van együttesvezetőink által, viszont ez nem mondható el a tárgyalkotó népművészetről és a népviseletről. Tűt és cernát sokan vettek kézbe ugyan, de népi hímzőkről nem beszélhettünk a képzéseink előtt. A hagyományőrző közösségek díszítőelemeinek feltárását is magunk vállaltuk fel! Szövő egyáltalán nem volt, fazekasmester elvétve akadt vidéken, de mivel itt fazekasközpont sosem jött létre, így ez a terület a tájanként jellegzetes forma-, szín- és díszítésvilágot illetően magyarországi központokból táplálkozott. Természetesen minden szakág esetében az elsődleges szempont a funkció szem előtt tartása! Sajnálatos módon tanfolyamaink felhívására nincs jelentkező, ami részben érthető is. Itt gondoljunk elsősorban a magyarság számának igen nagyfokú csökkenésére! Továbbá, hogy a magánszektorban dolgozó fiatal szülők nem maradhatnak ki a munkahelyükről, tehát a fiatal nyugdíjas nagyszülők így nem vállalhatnak időponthoz kötött tevékenységet, mert szükség lehet rájuk a családban... A népművészetet kedvelő és támogató korábbi táncosok közül sem vett részt egyetlen tanítványunk sem népi kismesterségek oktatásán. Bizonyára valamennyien a jobban jövedelmező területeket kutatják... Nem várható az utánpótlás kinevelése az iskolákból sem. Esetenként a pedagógus folytat kézműves-foglalkozást is ugyan, de ez nem jelent népi kézművességgel történő ismerkedést. Hiszen a pedagógus ezt nem is tanulta! A néptánc táborok eredményeseknek mondhatók, ahol legtöbbször tanítványaink vannak jelen. Viszont a szervező csupán a szabadidő kitöltésére iktat be kézműves-foglalkozást, amely nem része a kötelező programnak. Tehát rossz a módszer! Amíg nem válik folyamatossá a népi kézművesség oktatása a gyermekek számára (lásd magyarországi művészeti iskolák), addig nem várható utánpótlás! Ennek megvalósítása ma szinte lehetetlennek tűnik...

Amennyiben a VMF húsz-harminc évvel ezelőtt erre esélyt kapott volna (pl.: az IMNT/MNT-től), megillető elismerésben és szükséges támo-

gatásban részesült volna, jóval többet tudott volna nyújtani a hazai magyarságnak, és mára más lenne a helyzet!

N. I.: Mégis, talán az ennyire megfogyatkozott itteni magyarság számára egy központosított önálló népművészeti intézmény létrehozása lenne jó megoldás (ellentétben a mostani szétszabdalttal), melynek nagyszerű alapja lehetne a mára önálló ingatlannal rendelkező VMF-ben folytatott eredményes tevékenység, amire lehetne tovább építkezni!

Vajdaság-szerte vannak területi múzeumok, ahol található magyar néprajzi anyag – de Topolyát, Zentát és Szabadkát kivéve – még a központi Vajdasági Múzeumban sincs magyar néprajzos, aki éltetné is ezt a kincset. A Vajdasági Magyar Folklórközpontnak sincs egyetlen fizetett alkalmazottja sem. A székházban mégis működnek műhelyek, hízműtanfolyamok, tárgyalkotó foglalkozások, rendelkezésre áll szakkönyvtár, videótár a kutatók, az érdeklődők számára, létrejött az első délvidéki magyar népi iparművészeti gyűjtemény – mindez egy hivatásos intézménynek is a becsületére válna. Ennek a hivatásos szerveződési formának az igényét, szükségességét még 2012-ben megfogalmazta a VMF. Ennyi év után láttok-e erre esélyt?

– Több magyarországi országos szervezetnek is tagja vagyunk. Pl.: a Népművészeti Egyesületek Szövetsége (NESZ) tagjaként vett részt a VMF a budai várudvarban megrendezett Mesterségek Ünnepe rendezvényen több mint 10 éven át. A Martin György Néptáncszövetségnek 1995 óta tagja szervezetünk. Sok éve együttműködünk a Tájházak és Szabadtéri Múzeumok Szövetségével, valamint a Népi Kézműves Alkotóházak Országos Egyesületével. Ezenkívül számos megyei népművészeti egyesülettel van szakmai kapcsolatunk.

A VMF 30 éves fennállásának jubileumi ünnepe során szerintünk kötelességből (ha nem is elismeréssel) ott lett volna a helyük a távol maradtaknak...

Tesszük a dolgunkat alázattal, ahogy a körülmények megengedik, mint eddig, akkor is, ha eddigi eredményeink nem mutatkoznak elegendően...

A közel 600 tanfolyamhallgató, a hazai tájházláncolat kialakításának serkentése, szakmai tanácskozások szervezésével a hazai néptáncpedagógusok képzése, népi iparművészeink, az itthon és külföldön kitüntetett és elismert népi kézművesek kinevelése, a magyar tárgyi népművészetnek a hazai múzeumokban történő népszerűsítése (belgrádi Néprajzi Múzeum, Požarevac, Veliko Gradište, Zaječar, Negotin, Kladovo...), szakmai tanulmányutak szervezése itthon és határon túl (Horvátország, Magyarország, Erdély), vásározók, táborban oktatók, intézmény és néprajzi gyűjtemény létrehozói, szakkörvezetők, vállalkozók, tárlataink, vendégkiállításaink... – az eddig elért legfontosabb eredményeink. Természetesen a Kárpát-medence magyarsága tájainak értékeit is számontartjuk és ismertetjük, mégis elsősorban a hazai népi értékek megismertetésére, tudatosítására és megőrzésére van itt/itthon szükségünk kisebbségi megmaradásunkhoz! Ezt kívánjuk tenni, mint eddig is. Ötleteink, további terveink vannak! Fizetett alkalmazottunk sosem volt, ma is így van. Várjuk azokat, akik önzetlenül, megfelelő szak tudással többet, jobbat, kézzelfoghatóbb eredményeket mutatnak fel, hosszabb távon tesznek majd a hazai magyarság értékeinek tudatosítása és továbbéltetése ügyében! Remélhetőleg van igény – még inkább szükség – a minél nagyobb eredményeket felmutató hivatásos szerveződési formára, de igen csekély az esély arra, hogy megvalósuljon. A közeljövőben az új idők majd esetleg meghozzák!

A Magyar Nemzeti Tanács kulturális stratégiájában, amely a fejlődési lehetőségeket is számba veszi, milyen helyet foglal el a harmincéves VMF?

– Hogy az MNT stratégiájában hol van a VMF, ezt azért nem tudjuk, mert senki sem beszélt velünk – nem kérdezték az elnökséget (ők már mindent tudnak a szervezetről...???). Viszont tény: az MNT az általa kiemelt és hasonló címekkel ellátott rendezvények közé szervezetünk egyik rendezvényét sem sorolta be! Pedig a Polák Margit hízműpályázat és kiállítás; a Lánchenger szőttespályázat és kiállítás; a Néptáncgyűttesek Országos Bemutató Színpadának vajdasági rendezvénye; a Silladri – kamara néptáncfesztivál

vagy pl. a hírnév-, szövő-, fazekasképzéseink...: mind-mind egyedi volt, és ma is az, mely párját ritkítja! A VMF előtt mindez nem volt, ezután meg már sajnos nem igazán lehet, mert az igen megfogyatkozott és elöregedett magyarságunk már nem tudja magából ezt „kitermelni”. De ide lehetne sorolni a Táncháztalálkozó és Kirakodóvásárt; a tájház éves szakmai tanácskozásainkat (2002–2015); a nyári felnőtt-kézművestáborainkat; a hiánypótló számtalan alkalmi és időszakos tárlatainkat, katalógusainkat (elérhető a VMF honlapján!), a *Népművészet Ifjú Mesterei Vajdaságban* c. és a Néptáncosok Országos Bemutató Színpadának vajdasági rendezvényéről szóló kiadványunkat, de mindez sajnos nem ütötte meg az MNT kulturális ingerküszöbét! Jobbik esetben informátlanságuk vagy szakmai tudatlanságuk miatt?! Mi, akik abban a kirekesztő kommunista Jugoszláviában születtünk, jártunk iskolába, és kezdtünk el dolgozni, sosem gondoltuk volna, hogy ami az úgymond rendszerváltozás után következik tájainkon, még kirekesztőbb is lehet/lesz.

Két magyarországi állami elismerő oklevélen és a Gránátalma díjon, idehaza pedig az Aracs-érmen kívül más elismerés nem érkezett a három évtized alatt. A harmincadik évforduló jegyében tartott megemlékezésen a szakmabeliek köszöntésén túl nem volt észlelhető a városi előljárók, a Magyar Nemzeti Tanács és a politikum jelenléte. Miért mostohagyerek a VMF, illetve a néprajz, különösen az irodalomhoz, a könyvkiadáshoz, a színházhoz és más művészeti ágakhoz viszonyítva?

N. I.: Mi is ezt kérdeztük többször magunktól. Válaszolni erre sajnos nem tudunk. Viszont látva tanítványaink eredményeit, egyértelmű, hogy jó munkát végeztünk! Meglátásom szerint: sok szakmabeli kolléga eladta a lelkét ezért-azért...

A zentai székhelyű művelődési intézetet és a szabadkai székhelyű művelődési szövetséget az újvidéki Magyar Tanszéken végzett egyének vezetik (vezették), ami ellen semmi kifogásunk sincs, de vajon mennyire jártasak a népművészetben, a néprajzban? Vagy a kultúra ezen mostohagyerekéhez mindenki, így ők is (meg a politikum is) értenek? Fura világot élünk mostanában. Példa erre a Szabadkai Városi Múzeum állandó néprajzi tárlatának közelmúltbéli megnyitója is: a legtöbb magyar szakmabeli illetékes és a fent említett intézményvezetők is HIÁNYOZTAK! Miért is? Soroljam még?

Milyen célért vállaltátok ezt az áldozatos munkát?

N. I.: Több mint 10 éves néptáncos múlttal tanulmányaim után 1990-re érzékeltem a Bácska–Bánát–Szerémség magyarsága népművészeti mozgalmának számos hiányosságát. Ennek a kiküszöböléséhez való hozzájárulásként életem meg ezt a majd négy évtizedes tevékenységünket.

R. R.: „Itt születtem én ezen a tájon...” Mi, a mai szerbiai Vajdaságban maradt, itt élő magyarok ne akarjunk mások lenni, mint amik vagyunk! Tudnunk kell azt is, hogy mi mindenre van szükségünk a megmaradáshoz: egyházunk, történelmünk és egymás megbecsülésén túl hosszú távú programtervekre, megfelelő szemlélettel és magas szintű tudással rendelkező szakemberekre, kreatív oktatókra intézményeinkben a felnövekvő nemzedék és az utánpótlás kinevelésére stb. Tehát rendelkezzen az itt élő magyarság a maga népi kultúrájára vonatkozóan (is!) magas fokú tudással, a hitelességet és hagyományhűséget szem előtt tartva! Olyan tudással, melyre építkezni lehet! Ez a tudás pedig itthon legyen hasznosítva, de a világ magyarsága és az egyetemes népi kultúra iránt érdeklődők javára (is)! E cél érdekében vállaltuk feladatainkat.

Úrihímzéssel díszített miseruha

Békési szúcshímzés ornamentikájának újraértelmezése lakástextilen